

יהודה ויוסף - לאור הסברו של מרן הרב קוק זצ"ל

בתהליך גאולת-ישראל מופיעים שני משיחים: משיח בן-דוד, ומשיח בן-יוסף. הצורך בשני-משיחים מבואר במאמרו של הרב קוק זצ"ל "המספד בירושלים" (1) והרי תורף דבריו:

"כשם שיצר השי"ת באדם הגוף והנשמה, ולעומתם הכוחות הנוטים להחזיק קיום הגוף על מכונו לשכללו ולפקחו, כך הכוחות המחזיקים כח הנשמה הרוחנית ומעדנים ומשכללים אותה, ותכלית השלמות היא שיהיה הגוף חזק ואמיץ ומפותח כראוי והנשמה בריאה חזקה ומשוכללת. מושכת אחריה בכוחה האדיר את כל כוחות הגוף האמיצים והחזקים לתכנית השכל הטוב והטהור. חפץ העליון בה' בעולמו כן הכין בישראל ביחוד שני אלה הכוחות... וההבדל ביניהם שלצד הראשון יש דוגמא בין כל עמי-הארץ לישראל. כמו שאנו שויים להם בגופניות כאשר האדם שוה בכח החיים שבו, לאחד הבע"ח, והצד השני המתיחד לישראל עצמם מצד תורת ה' והקדושה העליונה המיוחדת לישראל".

שני כוחות אלו מתגלים בעם-ישראל ע"י יהודה, בנה של לאה, וע"י יוסף, בנה של רחל, וכך מבארים על הפס': "...כרחל וכלאה אשר בנו שתייהן את בית ישראל" (2). רחל היא הנגלה ולאה היא הנסתר ושני צדדים אלה מהווים שלמות בהתאחדותם ומבאר הרב צבי יהודה זצ"ל (3): "משיח בן יוסף הוא הכנה למשיח בן-דוד. הצד הנגלה הוא הכנה לצד הנסתר".

עולה מדברים אלו, שיוסף הוא הכח השהו בין עם-ישראל לשאר העמים, הכח הפיזי בתהליך הגאולה, ומוצאים אנו שיוסף היה "המשביר" במצרים, ואלו יהודה ענינו הצד הנסתר, הצד המיוחד לקדושת ישראל. "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה..." (4) אומר המדרש: (5) "...וחד אמר להתקין" לו בית ועד שיהא מורה בו דברי תורה ושיהיו השבטים לומדים בו...".

אך ב"שמועות ראייה" מבאר הרב זצ"ל דברים שלכאורה אינם עולים בקנה אחד עם דברים אלו. ע"מ לראות את הדברים בצורה ברורה נערוך טבלה:

(1) מאמרי ראי'ה עמ' 94.

(2) רות ד', י"א.

(3) "שיחות הרב צבי יהודה" פרשת "וישב".

(4) בראשית מו', כ"ח.

(5) ב"ר צ"ה, ג'.

י ה נ ד ה

י ו ס י

(1) "קדושת ישראל צריכה להיות נפרדת מן הגויים: "עם לבדד ישכון" פן יתערבו בגויים וילמדו ממעשיהם(6) וזאת מציין המקדש - שהיה מותר לאכול קדשים רק בירושלים: "באו לירושלים... קדשים קלים ומעשר שני לפנים מן החומה" (7) כלומר נבדל משאר ארץ-ישראל.

(1) "קדושת ישראל היא ללמד(10) לתועים בינה להתערב בגויים וללמד דרכי ה': "אפרים בעמים הוא יתבול להביא קדושה גם לאומות-העולם "שמני אלקים לאדון על כל מצרים" פרוש עכשו אלקים הוא אדון על כל מצרים, וזאת מציין המשכן - פזור הקדושה. "באו לשילה...קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה" (9) רש"י: "בכל מקום שרואים את שילה

(2) יהודה חפץ כי בפועל תהיה קדושת ישראל נפרדת (11)

(2) יוסף חפץ בהתגלות הכח בעתיד החזיק בשטתו כי גם הגלות היא מטי לעצמה (11) וזאת לשם התערבות בגויים ותקונם

(3) יהודה חפץ קדושת ה' בפרהסיה(12)

(3) "יוסף: בסתר להראות על קדושת ה' (12) השתוקק להתפשטות א"י על כל העולם"

נובע מדברים אלו שיוסף ויהודה כאחד, ענינם הצד הרוחני שבאומה ומחלוקתם היתה רק כיצד לפרסם זאת ואלו ב"המספד-בירושלים" מתבאר שיוסף ענינו הצד הפיזי ויהודה הצד הרוחני. ועוד קשה ראינו שרחל היא הנגלה (ויוסף הוא בנה) ואלו ב"שמועות-ראיה" מבאר הרב שיוסף רצה להראות בסתר על קדושת ה' אם כך מה ענינו נגלה או נסתר ?!

אחר התבוננות יותר מעמיקה בדברי הרב זצ"ל נראה שכלל אין סתירה והדברים מתבארים כל אחד בהקשרו.

כפי שכבר הבאנו יוסף הוא הכח "שיש דוגמא בין כל עמי-הארץ לישראל"(הצדדים שיש יחס שינוי בין ישראל לעמים ומכל-מקום ידע כח קדושתו" (16) בגלות. הגשמת אידיאל זה במציאות היא להתערב בגויים וללמדם דרכי-ה'. יוסף החזיק בשיטתו כי הגלות היא מטרה כשלעצמה ובה כלל לא שיך לדבר על צד פיזי בבנין האומה כמו חקלאות צבא וכדו'. לכן באמת יוסף הוא הנגלה הצד הגלוי שבישראל, ולא הצד המיוחד של הקדושה בישראל. על כן מתערב יוסף במצרים בין המצרים, יודע שבעים לשון, חי כלפי-חוץ כמצרי ומקבל מעמד גבוה בחברה המצרית. אך יחד עם כל זאת יש בו גם צד נסתר, הוא אינו מתבול בין המצרים, חלילה, אלא מראה בסתר על קדושת ה'. זאת אומרת אמנם הוא נגלה, בגלוי, בגראה לעין, חי בצורה השה בין ישראל לעמים, אך הוא גם נסתר משום שבכל אורח חייו מראה בסתר על קדושת ה' "ומ"מ ידע כח קדושתו".

(6) "שמועות-ראיה עמ' פג. (7) זבחים פי"ד מ"ח. (8) בראשית מ"ה-ט'.
(9) זבחים פי"ד מ"ו. (10) "שמועות ראיה" פ"ב
(11) שם עמ' צ"א. (12) שם צ"ז.

כל זה כאמור בגלות ששם אין ענין חומרי לאומה, כאומה אלא רק ליחידים.

שטה זו די מסוכנת ויתכן שלכך היתה התנגדות כה גדולה מצד האחים ליוסף, ואכן היוונים טעו בזה "וחפצו שיתבוללו ישראל בעמים, חפצו שיחזיקו בזה ישראל בשיטת יוסף (כתבו לכם על קרן השור וכו' שור=יוסף) אולם לא הבינו שיוסף התכוון בשיטתו שישראל יהיו מורי-הדרך לכל העמים שיש אלוקי-ישראל" (13)

לעומת זאת בתחילת הגאולה שחוזרים לארץ-ישראל ומתחילים בבנין החומרי: חקלאות, תעשיה, צבא, ממשלה וכו', ענינו של יוסף הוא הצד השווה שבינן-ישראל לעמים ושוב מתגלה בו הצד הנגלה: גם לנו מדינה ככל העמים, אך בכל זאת לא ככל העמים ("ומ"מ ידע כח קדושתו") "ההתנערות לבקש חוזק לאומי, חומרי, ויתר מכשירי החיים הכלליים הם הכשרת משיח בן-יוסף" (14).

יהודה ענינו כאמור הצד המיוחד לקדושת-ישראל. הנסתר(בנה של לאה) הצד שאינו נמצא בדוגמתו בשאר העמים אלא כולו נסתר ומיוחד לישראל ולכן כל השפעתו רק בארץ-ישראל. לא בהתערבות בין הגויים כי ציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" (15) וכדברי הרב זצ"ל: "קדושת ישראל צריכה להיות נפרדת מן הגויים" (6) ובתהליך הגאולה ענינו לנתב את כל הבנין החומרי לעבודת ה' "קבוץ הגבורה החומרית וכל התלוי בה לתוקף עם וממלכה גדולה ואדירה רבתי בגויים עם העלוי הרוחני היותר מרום וקדוש" (16)

האידיאל הוא שבני כוחות אלו פועלים יחד באומה. אך לא היינו עדיין מוכשרים לכך, ומלכות בית-דוד נחלקה. במשך כל השנים שולטות שתי השיטות. לא בהרמוניה הרצויה והמשלימה אלא כשמתחזק כח אחד באומה נחלש משנהו וכך להיפך (הדבר בולט בעיקר בתקופה האחרונה שהחלה התעררות לאומית באומה הדבר היה על חשבון הצד התורני).

הרב זצ"ל כותב במלחמת גוג ומגוג יקום תחילה משיח בן-יוסף. ואח"כ יקום משיח בן-דוד וינצח נצחוננו של ישראל" (17) אך ודאי שתפקיד עם-ישראל לא להתבדל מהעמים אלא להשפיע עליהם ולשם כך זקוקים אנו לשיטת יוסף, בשלובה של שיטת יהודה, "כי מקודם צריכה קדושת-ישראל להיות נפרדת לקדושה מיוחדת" כפי שיטת יהודה, "פן התערבו בגויים וילמדו ממעשיהם" ואז כאשר הקדושה נפרדת כאשר עם-ישראל חי בארצו את חייו השלמים והאידיאליים בכל תחומי-חייו עפ"י דרך ה', יש מקום לשיטת יוסף, להתפשטות הקדושה, גם על כל העמים. "ומה שהיום קדושת כהנים בישראל תהיה אח"כ קדושת ישראל בין העמים "ואתם כהני ה' תקראו" (18).

עפ"יז נתבאר ששיטת יוסף, התפשטות הקדושה על העמים תתקיים, אך תתגשם כשיטת יהודה, בקדושה נפרדת. "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" (15)

(13) שם פ"ד. (14) "מאמרי הראיה" עמ' 96 למטה.
(15) ישעיהו ב' -ג'. (16) מאמרי הראיה"ה עמ' 95.
(17) "שמועות-ראיה"ה" עמ' פד".
(18) ישעיהו ס"א, ז'.